

Vergaderjaar 2001–2002

27 925

Bestrijding internationaal terrorisme

Nr. 52

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 19 maart 2002

Graag bied ik u ten behoeve van het Algemeen Overleg van 28 maart a.s. mijn reactie aan op uw verzoek d.d. 12 februari 2002, kenmerk BUZA 2002/8, over de actuele ontwikkelingen in de relaties tussen de Verenigde Staten en de Europese Unie, mede naar aanleiding van de buitenlands-politieke uitspraken van President Bush in zijn «State of the Union» op 29 januari 2002. Voor een eerste reactie op de «State of the Union» mag ik verwijzen naar mijn brief d.d. 6 februari jl. (Buza020066), in antwoord op een vraag gesteld door het lid Van Bommel tijdens de regeling van werkzaamheden d.d. 5 februari jl.

De vragen die zijn gesteld door het lid Koenders op 21 februari 2002 (Aanhangsel der Handelingen II, vergaderjaar 2001–2002, nr. 868) over de transatlantische betrekkingen en de vragen van de leden Hoekema en Koenders over de aanpassing van de NAVO, eveneens van 21 februari (Aanhangsel der Handelingen II, vergaderjaar 2001–2001, nr. 883), zijn parallel aan deze brief beantwoord.

1. Inleiding

Nederland hecht grote waarde aan het verder versterken van de relatie van de Europese Unie met de Verenigde Staten, juist in een tijd waarin terrorisme en massavernietigingswapens een grote dreiging vormen voor de wereld. Wij zijn het er aan beide zijden van de Atlantische Oceaan over eens dat wij niet alleen dezelfde belangen hebben, maar ook een gemeenschappelijk stelsel aan waarden delen – gebaseerd op een gemeenschappelijke historie – die de basis vormt voor vrede, voorspoed en vrijheid. Wij zijn natuurlijke bondgenoten.

De aanslagen van 11 september 2001 hebben de VS diep geraakt. Ze hebben ertoe geleid dat de strijd tegen het internationale terrorisme en de dreiging die uitgaat van de toenemende verspreiding van massavernietigingswapens, meer nog dan in het verleden, een centrale plaats in het Amerikaanse veiligheidsbeleid hebben gekregen. Meer dan ooit is duidelijk geworden dat de VS als militaire supermacht – het defensie-

budget van het Pentagon beslaat ca. 40% van het totaal aan defensie-uitgaven in de wereld – niet alleen bereid maar ook in staat zijn hierbij leiding te geven aan internationaal optreden. De VS zullen, indien noodzakelijk, ook het militaire instrument inzetten om doelen van buitenlands beleid te realiseren. Echter, geen land, hoe groot en sterk ook, kan zich in het internationale veld handhaven zonder te investeren in relaties met anderen.

Het is in het belang van zowel Nederland en de Europese Unie als de VS dat we in deze strijd samen optrekken. Hiervoor is het nodig dat er op hoofdlijnen overeenstemming bestaat over de uitdagingen waarvoor we gesteld zijn en de uitgangspunten van het in te zetten beleid én dat begrip en respect bestaat voor elkaars standpunten. Hiertoe zijn nauwe consultaties noodzakelijk. Deze vinden ook plaats, zowel in multilateraal als bilateraal verband. De noodzaak van internationale samenwerking is door President Bush nog eens onderstreept tijdens de herdenkingsrede van 11 maart jl.: «This [Victory] will require international co-operation on a number of fronts, diplomatic, financial, and military».

De discussie tussen de VS en de EU-partners dient niet in termen van vermeend unilateralisme van de VS en vermeend multilateralisme van Europa te worden gevoerd, maar moet zich richten op de substantie, d.w.z. hoe het meest effectief de eerder genoemde gevaren van terrorisme en massavernietigingswapens af te wenden.

In het hiernavolgende wordt eerst op hoofdlijnen ingegaan op de samenwerking tussen de EU en de VS en vervolgens worden enkele actuele thema's besproken, mede in het licht van de «State of the Union». Ook wordt kort ingegaan op de recente ontwikkeling rond het staaldossier.

2. Hoofdlijnen van samenwerking tussen de VS en de Europese Unie

De samenwerking tussen de Europese Unie en de VS beslaat een veelheid aan terreinen, zowel politiek, economisch als militair. Oorspronkelijk betrof dat, gelet op de bevoegdheden van de Europese Gemeenschappen, voornamelijk economische en handelspolitieke onderwerpen. Naarmate de Europese samenwerking zich is gaan uitstrekken tot buitenlands en veiligheidsbeleid heeft dat uiteraard ook gevolgen gehad voor de agenda met de VS. Sinds 11 september jl. is tevens de samenwerking op het gebied van politie en justitie sterk geïntensiveerd. Naarmate de rol van de Unie op het gebied van tweede en derde pijler meer vorm krijgt, zal de Unie een meer aantrekkelijke partner voor de VS kunnen zijn.

In 2001 zijn de EU en VS in Gotenburg zes strategische thema's en prioriteiten overeengekomen in het kader van de herziening van de NTA (*New Transatlantic Agenda*). Deze thema's betreffen:

- veiligheidsvraagstukken als terrorisme, conflictbeheersing en non-proliferatie,
- handel en ontwikkeling, globalisering en het multilaterale handelsstelsel,
- criminaliteitsbestrijding c.q. bestrijding mensenhandel, drugshandel en cybercrime,
- milieu, o.a. klimaatverandering,
- armoedebestrijding en overdraagbare ziekten,
- digitale economie.

Buitenlands en veiligheidsbeleid

Het toenemende politieke karakter van de Europese Unie beïnvloedt ook

het strategische partnerschap tussen de EU en de VS, gericht op bevordering van de stabiliteit in de wereld en op de behartiging van gemeenschappelijke waarden en belangen. De VS beschouwt de EU als belangrijke partner met het oog op een samenhangende reactie op de gebeurtenissen van 11 september. Er bestaat bij de VS waardering voor de veelheid aan instrumenten op het terrein van extern optreden – EVDB, GBVB, de handelspolitiek en ontwikkelingssamenwerking – die de EU op geïntegreerde en coherente wijze kan inzetten. Het is ook duidelijk dat de politieke dialoog en praktische samenwerking bepaald nog verbeterd kunnen en moeten worden. In de Amerikaanse perceptie staan daarbij tot nu toe in de weg de veelheid aan spelers en de nog onvoldoende uitgekristalliseerde prioriteitstelling in het kader van het politieke deel van de Transatlantische dialoog. Met het aantreden van de Hoge Vertegenwoordiger voor het GBVB, Javier Solana, is de politieke zichtbaarheid van de EU sterk vergroot. Het gezamenlijk optrekken van de VS en EU op een groot aantal post 11/9-dossiers zal ook een sterke positieve impuls geven aan de politieke samenwerking. Het is daarnaast de Nederlandse inzet om ook aan de transatlantische dialoog een sterker politiek accent te geven.

Militair

De VS stelt zich zoals bekend kritisch op voor wat betreft de achterblijvende Europese defensie-uitgaven en militair vermogen. Het totaal van de defensiebudgetten van de EU-lidstaten belooft 60 procent van de Amerikaanse defensie-uitgaven, maar levert slechts 20 procent van de «output» van die van de VS op. Mede om op langere termijn de transatlantische band te behouden zullen de Europese landen zich meer militaire inspanningen moeten getroosten, in het kader van de NAVO, danwel in het kader van de Europese Unie.

De Nederlandse regering heeft al sinds de aanvang van het EVDB-proces duidelijk aangegeven waar zij voor staat: meer en vooral betere, snel inzetbare eenheden, garantie voor een nauwe samenwerking tussen de EU en NAVO en de mogelijkheid van betrokkenheid van niet-EU NAVO bondgenoten. Er is hier een nauwe band met het Defence Capabilities Initiative van de NAVO. De weg die Nederland heeft gekozen – nauwere samenwerking met partners inzake specifieke projecten – verdient navolging.

Samenwerking op het terrein van politie en justitie

De transatlantische samenwerking op het gebied van Justitie en Binnenlandse Zaken is sinds de aanslagen van 11 september geïntensiveerd. In december 2001 is een samenwerkingsovereenkomst tussen de VS en Europol ondertekend. Over een aanvullende overeenkomst over de uitwisseling van persoonsgegevens wordt thans onderhandeld. Bovendien zijn de EU en de VS voornemens onderhandelingen te starten over een justitiële samenwerkingsovereenkomst die onder meer betrekking heeft op wederzijdse rechtshulp in strafzaken en uitlevering. De EU hecht eraan dat deze overeenkomst toegevoegde waarde heeft ten opzichte van de bestaande bilaterale overeenkomsten. Het onderhandelingsmandaat zal ook moeten voorzien in specifieke aandachtspunten van de EU-lidstaten, zoals de doodstraf. Een dergelijke overeenkomst wordt door de VS beschouwd als belangrijk element van de op 2 mei a.s. te Washington te houden EU-VS topconferentie. De Minister van Justitie zal u terzake nader informeren in het kader van de werkzaamheden van de JBZ-Raad. Voorts heeft 11 september geleid tot intensivering van contacten tussen inlichtingendiensten, opsporingsinstanties en financiële toezichthouders van de EU-lidstaten en die van de VS. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om overleg respectievelijk samenwerking met betrekking tot de veiligheid in de luchtvaart, uitlevering, de bevrozing van tegoeden, vreemdelingenbeleid,

controle aan de buitengrenzen, identificatie van terroristen en terroristische organisaties en de mogelijke relatie tussen terrorisme en illegale drugshandel.

Handelspolitieke agenda

De EU en VS zijn de twee grootste economieën in de wereld, samen goed voor vijftig procent van het mondiale BNP en voor veertig procent van de wereldhandel. De samenwerking tussen de EU en de VS speelt dan ook een belangrijke rol bij het verloop van de nieuwe WTO-ronde (zie ook de brief van Staatssecretaris Ybema die u nog toe zal gaan over de evaluatie van de vierde Ministeriële Conferentie van de WTO in Doha). Tegen die achtergrond is de stand van zaken in de bilaterale geschillen tussen de EU en de VS van belang. Momenteel spelen enkele zaken die vanwege hun omvang de samenwerking tussen de EU en de VS op de proef kunnen stellen. Eén zaak betreft het WTO-geschil over de fiscale wetgeving inzake Foreign Sales Corporations, dat draait om belastingvoordelen voor exporterende Amerikaanse bedrijven. Onlangs heeft het geschillenbeslechtsorgaan van de WTO definitief geoordeeld dat deze wetgeving in strijd is met de WTO-regels. De VS zal deze dus moeten aanpassen. Een andere kwestie betreft de forse invoerbelemmerende maatregelen voor staal die de VS heeft afgekondigd (zie ook paragraaf 3).

3. Actuele thema's

Strijd tegen het terrorisme

De Algemene Raad heeft op 12 september 2001 direct uitdrukking gegeven aan een gevoel van lotsverbondenheid met de VS en volledige steun aangeboden, waarna de Europese Raad op 21 september 2001 een duidelijke boodschap afgaf van solidariteit, daadkracht en vertrouwen. Solidariteit met het Amerikaanse volk, daadkracht om invulling te geven aan de strijd tegen het terrorisme en vertrouwen in een krachtig Europa. Bij de Algemene Raad van 11 maart 2002 is deze solidariteit opnieuw bevestigd, waarbij werd gesteld: «It is necessary that all countries combine their efforts to make impunity for terrorists impossible».

Na 11 september is samenwerking op een veelvoud van terreinen op gang gekomen. Zo hebben de EU en de EU-lidstaten actief bijgedragen aan de opbouw van de internationale coalitie in de strijd tegen het terrorisme. De Unie heeft haar instrumenten op het gebied van extern optreden ingezet. Humanitaire hulp, dialoog met derde landen en de betrekkingen met kernlanden zijn geïntensiveerd.

De EU-lidstaten hebben maatregelen genomen tegen de financiering van terrorisme, onder meer door middel van de bevrozing van tegoeden. Ter implementatie van VN-Veiligheidsraadresoluties heeft de EU in 2001 wetgeving ontwikkeld om administratieve financiële sancties te treffen tegen terroristen, zulks uiteraard met nodige waarborgen omkleed.

Europese landen bieden daadwerkelijke steun bij de militaire acties en in ISAF-verband. Bovendien is de rol van de Europese Unie bij de heropbouw van Afghanistan groot.

Voor wat betreft de «State of the Union»-speech van de Amerikaanse President is naar de mening van de Regering een kritische houding van de internationale gemeenschap ten aanzien van de drie landen die de President Bush heeft genoemd volledig gerechtvaardigd, ook al zijn er tussen deze landen de nodige verschillen. Noord-Korea heeft een uitgebreid programma van ballistische raketten, Iran werkt aan een dergelijk

programma en er zijn vermoedens dat dit land tracht te beschikken over massavernietigingswapens. Irak heeft tenminste de kennis voor de ontwikkeling van deze wapens en heeft ze in het verleden al gebruikt. De Amerikaanse President heeft zich daarbij niet uitgesproken over de aard van de maatregelen, militair of anderszins, die de VS in de richting van deze landen wil nemen. Zijn woordkeus was mogelijk niet de onze maar wij kunnen de visie die uit deze woorden spreekt onderschrijven.

Staal

Op advies van de International Trade Commission (ITC) heeft President Bush besloten op 10 staalproductcategorieën extra invoerheffingen te leggen variërend van 8 tot 30%. Niet-Amerikaanse staalproducenten – ook het Nederlands/Britse Corus en andere Europese bedrijven – zullen forse schade ondervinden. De Nederlandse regering staat volledig achter de door de Europese Commissie aangevraagde WTO-panelprocedure. De EU bezint zich op maatregelen om de ernstigste effecten van het Amerikaanse besluit tegen te gaan. Eventuele tegenmaatregelen in de handels sfeer dienen goed te worden afgewogen; naast de industriële belangen zullen ook de gevolgen voor de nieuwe handelsronde, het WTO-systeem en de wereldeconomie moeten worden meegenomen. Het is van belang niet uit het oog te verliezen dat handelsconflicten slechts een zeer klein percentage van de transatlantische handel betreffen. Ook dit conflict dient te worden besproken in de daartoe bestemde fora.

4. Slot

Gebaseerd op een gemeenschappelijke analyse van de uitdagingen waar zowel de VS als de EU zich thans mee geconfronteerd zien dient binnen de transatlantische relatie actief te worden gezocht naar structurele en dus blijvende samenwerking in de strijd tegen het terrorisme en de dreiging van massavernietigingswapens. Daarbij dienen de VS en de EU tot een evenwichtige analyse en een zorgvuldig afgestemde samenwerking te komen, waarbij ook een belangrijke rol dient te zijn weggelegd voor andere leden van de coalitie tegen het terrorisme.

De samenwerking tussen de VS en de EU heeft zich na 11 september op tal van terreinen verbreed en verdiept en voorts zijn de voorbereidingen voor samenwerking op nieuwe terreinen in een stroomversnelling gekomen.

De Spaanse Minister van Buitenlandse Zaken heeft bij zijn bezoek aan de VS op 25 februari jl. bevestigd dat de relatie tussen de VS en de EU zeer goed is. Hij heeft opgemerkt dat met name benadrukt moeten worden «what unites us, and not the things that separate us, which are very, very few indeed». Ik kan mij daar volledig bij aansluiten.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
J. J. van Aartsen